

Wrocław, dnia 31 stycznia 2017 r.

BPW.573.1.2016.NK

**Raport Krajowego Mechanizmu Prewencji
z wizytacji Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego im. Marii Grzegorzewskiej
w Wałbrzychu
(wyciąg)**

1. Wstęp

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192), dalej OPCAT, oraz działając na wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniach 28-29 listopada 2016 r. do Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego im. Marii Grzegorzewskiej w Wałbrzychu przy ul. Strzegomskiej 20 (zwanego dalej: Ośrodkiem, placówką lub MOW) udali się przedstawiciele Zespołu „Krajowy Mechanizm Prewencji” (dalej: KMP, Mechanizm) – Rafał Kulas (prawnik) i Sulimir Szumielewicz (psycholog), jak również reprezentująca Biuro Pełnomocnika Terenowego Rzecznika Praw Obywatelskich we Wrocławiu dr Natalia Kłaczyńska (prawnik).

Celem prewencyjnej wizytacji Mechanizmu było sprawdzenie stanu przestrzegania praw wychowanków przebywających w placówce oraz dokonanie oceny pod względem ich ochrony przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem.

W trakcie wizytacji wykonano następujące czynności:

- przeprowadzono rozmowę wstępną z dyrektorem Ośrodka Piotrem Schienke;
- dokonano oglądu terenu placówki, w tym pokoi wychowanków, toalet, jadalni, pomieszczeń dydaktycznych i rekreacyjnych;
- przeprowadzono rozmowy z personelem Ośrodka;

- przeprowadzono rozmowy indywidualne z losowo wybranymi wychowankami Ośrodka;
- dokonano analizy dokumentacji dostępnej na miejscu, w tym akt osobowych, dokumentacji medycznej, zeszytu skarg i wniosków i zeszytów obserwacji;
- wykonano dokumentację fotograficzną.

Przedstawiciele KMP poinformowali dyrektora Ośrodka oraz obecny na podsumowaniu personel placówki o ustaleniach dokonanych w trakcie powyższych czynności, a także wysłuchali ich uwag i wyjaśnień.

Po zakończeniu wizytacji poddano analizie dokumentację i informacje pisemne, związane z funkcjonowaniem placówki.

Podczas wizytacji przedstawiciele KMP dokonali oceny legalności pobytu, traktowania wychowanków przez personel, legalności i prawidłowości dyscyplinowania, zapewnionych warunków bytowych, dostosowania placówki do potrzeb osób niepełnosprawnościami, realizacji prawa wychowanków do ochrony zdrowia, edukacji, rekreacji i wypoczynku oraz swobody praktyk religijnych, a także kwalifikacji personelu i realizowanych oddziaływań wychowawczych i terapeutycznych. W niniejszym raporcie uwzględniono jedynie te kwestie, w których przedstawiciele KMP stwierdzili nieprawidłowości lub wyróżniają jednostkę na tle pozostałych. Raport zawiera też problem o charakterze systemowym wymagający zmian o charakterze legislacyjnym.

2. Ogólna charakterystyka placówki

Wizytowany Ośrodek jest funkcjonującą całodobowo placówką resocjalizacyjną, przeznaczoną dla chłopców w normie intelektualnej. Organem prowadzącym MOW jest Marszałek Województwa Dolnośląskiego, zaś nadzór pedagogiczny nad jego działalnością sprawuje Dolnośląski Kurator Oświaty.

Pojemność Ośrodka wynosi 48 miejsc. W czasie wizytacji w placówce przebywało 36 chłopców, podzielonych na 3 grupy wychowawcze.

3. Problemy systemowe

Z poczynionych w trakcie wizytacji ustaleń wynika, że system monitoringu obejmuje korytarze i świetlice. Kwestia stosowania monitoringu w młodzieżowych ośrodkach wychowawczych, w związku z jej pominięciem w przepisach regulujących funkcjonowanie tych placówek, od kilku lat pozostaje w zainteresowaniu Rzecznika Praw Obywatelskich, który już w 2010 r. skierował wystąpienie generalne do Ministra Edukacji Narodowej

w sprawie monitorowania szkół i placówek oświatowych (m.in. ośrodków wychowawczych i socjoterapii). Wskazywał wówczas, że monitorowanie szkół i placówek oświatowych może stanowić formę ingerencji w prywatność uczniów, nauczycieli oraz innych osób znajdujących się na terenie obserwowanego budynku. Dla legalności tego rodzaju kontroli istotne jest jednak, żeby ograniczenie to spełniało przesłanki określone w art. 31 ust. 3 Konstytucji, w tym wymóg ustawowej formy ograniczenia. Rzecznik Praw Obywatelskich zauważył, że żaden przepis rangi ustawowej nie upoważnił organów prowadzących do instalowania kamer monitorujących na terenie szkół i placówek oświatowych. Regulacji na gruncie ustawowym wymaga jednak nie tylko samo uprawnienie do instalowania na terenie szkół i placówek oświatowych sieci monitoringu wizyjnego, ale także sprecyzowanie zasad i celów montowania kamer, sposób postępowania ze zgromadzonymi w ten sposób danymi, w tym zasady dostępu do nagrań z kamer monitorujących oraz zabezpieczenia danych, a także ewentualne wymagania odnośnie do oznaczenia terenu monitorowanego.

W związku z powyższym Rzecznik Praw Obywatelskich uznał za zasadne dokonanie zmian aktualnie obowiązujących regulacji, aby ograniczyć możliwość instalowania kamer monitorujących w szkołach i placówkach oświatowych do miejsc wyraźnie wskazanych w przepisach prawa. Nie ulega także wątpliwości, że możliwość instalowania na terenie szkół sieci monitoringu wizyjnego powinna wynikać z przepisów rangi ustawowej, a ewentualne upoważnienie do wydania aktu wykonawczego musi być zgodne z wymaganiami, o których mówi przepis art. 92 ust. 1 Konstytucji. Do chwili obecnej takie unormowania nie zostały wprowadzone. Omawianą kwestię należy uznać za problem systemowy, który jest w dalszym ciągu monitorowany przez Rzecznika Praw Obywatelskich.

4. Mocne strony placówki i dobre praktyki

W Ośrodku stosuje się wiele dobrych praktyk, zasługujących na uznanie. W niniejszym Raporcie, z uwagi na jego tematykę, zostaną wskazane tylko te, które związane są z szeroko rozumianym zapobieganiem torturom oraz innemu okrutnemu, niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu.

Dobłą praktyką szczególnie godną podkreślenia jest przeprowadzanie wśród wychowanków cyklicznych (co pół roku) anonimowych ankiet na temat poczucia bezpieczeństwa w placówce. W ankietach wychowankowie proszeni są m. in. o wskazanie niebezpiecznych ich zdaniem miejsc w Ośrodku lub sytuacji wywołujących agresję, opisanie swojego odczucia zagrożenia ze strony wychowawców lub innych wychowanków, dokonanie oceny relacji panujących w placówce. Wyniki ankiet poddawane są pisemnej analizie,

a na ich podstawie formułowane są konkretne wnioski (np. intensyfikacja kontroli łazienek z uwagi na wskazanie w ankietach tego właśnie miejsca jako szczególnie niebezpiecznego).

Anonimowe ankiety wśród wychowanków dotyczą także innych kwestii, np. organizacji czasu wolnego, używania w Ośrodku dopalaczy, prowadzonej profilaktyki uzależnień.

Inną dobrą praktyką, godną podkreślenia, jest sformułowanie bardzo szczegółowych kryteriów ocen szkolnych wystawianych wychowankom. Zostały one opisane w rozdziale VIII a Statutu Ośrodka. Przejrzyste i jednoznaczne kryteria stanowią niewątpliwie ważny instrument zapobiegający subiektywnemu i niesprawiedliwemu ocenianiu uczniów, które z kolei nosić może znamiona poniżającego traktowania.

Mocną stroną placówki jest niewątpliwie oferowany katalog zajęć edukacyjnych i rekreacyjnych. W placówce funkcjonuje 10 kół zainteresowań, a wychowankowie mają możliwość systematycznego udziału w licznych zajęciach sportowych (wyjazdy na basen, mecze, piesze wycieczki). Ośrodek ma bogatą ofertę imprez zewnętrznych (konkursów, turniejów, warsztatów). Jest również organizatorem kilku imprez sportowych o charakterze regionalnym i ogólnopolskim. Wiele uwagi poświęca się w placówce idei wolontariatu. Wychowankowie świadczyć mogą pomoc na rzecz 10 instytucji lokalnych (hospicjum, domy pomocy społecznej, przedszkola, szkoły specjalne). Liczne są zajęcia o charakterze terapeutycznym (socjoterapia, trening zapobiegania agresji, terapia uzależnień, psychoterapia, muzykoterapia).

Ośrodek jest także organizatorem cyklicznych konferencji z cyklu „Dzielenie się dobrymi praktykami”, w trakcie których przedstawiciele instytucji, ośrodków wychowawczych, socjoterapeutycznych oraz innych placówek z terenu Dolnego Śląska wymieniają się doświadczeniami w pracy z młodzieżą. Dzięki tym corocznym spotkaniom wychowawcy, nauczyciele, pedagodzy, psycholodzy mają możliwość zaprezentowania dorobku pracy placówek i własnych sukcesów wychowawczych, a jednocześnie skorzystać z pomysłów i ciekawych rozwiązań stosowanych przez innych. W ciągu kilku lat zawiązało się już grono stałych uczestników konferencji, którzy kontynuują współpracę korespondując ze sobą, wymieniając się informacjami i wzajemnie się wspierając.

5. Obszary wymagające poprawy

5.1. Traktowanie

Wychowankowie zgłaszali wizytującym, że nie mają zagwarantowanej możliwości codziennych zajęć na świeżym powietrzu (spacerów, zajęć sportowych). Zajęcia te odbywają

się tylko wówczas, gdy chęć udziału w nich wyrazi cała grupa wychowawcza. Jeśli nie zbierze się dostateczna liczba chętnych, wyjścia nie dochodzą do skutku. Przedstawiciele KMP zwracają więc uwagę, że kadra placówki zobowiązana jest zapewnić wychowankom możliwość codziennego uczestnictwa w zajęciach na świeżym powietrzu. Obowiązek ten wynika m. in. z § 19 ust. 1 pkt 2b rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 2 listopada 2015 r. w sprawie rodzajów i szczegółowych zasad działania placówek publicznych, warunków pobytu dzieci i młodzieży w tych placówkach oraz wysokości i zasad odpłatności wnoszonej przez rodziców za pobyt ich dzieci w tych placówkach (Dz. U. poz. 1872), zgodnie z którym zadania ośrodka realizowane są m. in. przez udział wychowanków w zajęciach sportowych, turystycznych i rekreacyjnych, w tym zajęciach na świeżym powietrzu w wymiarze co najmniej dwóch godzin dziennie, o ile pozwalają na to warunki atmosferyczne. Przywołać należy również Reguły Narodów Zjednoczonych dotyczące ochrony nieletnich pozbawionych wolności (Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 45/113 z 14 grudnia 1990 r., dalej: Reguły hawańskie), zgodnie z którymi każdy nieletni powinien mieć codziennie prawo do odpowiedniej ilości wolnego czasu, za każdym razem spędzanego na świeżym powietrzu, jeżeli pozwolą na to warunki pogodowe (Reguła 47).

W rozmowach z przedstawicielami KMP nieletni wskazywali, (a Dyrekcja Ośrodka potwierdziła ten fakt), iż poddawani są testom na obecność w organizmie narkotyków i alkoholu. Testy przeprowadza personel Ośrodka. Przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji w pełni rozumieją zasadność i celowość przeprowadzania tego rodzaju testów. Zwracają jednak uwagę, że jako ingerujące w wolność i prawo do prywatności muszą one być przeprowadzane na podstawie szczególnej podstawy prawnej. Przepisy ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (tekst jedn. Dz. U. z 2010 r. Nr 33, poz. 178, dalej: u.p.n.) nie dają możliwości innej osobie niż kurator sądowy sprawujący nadzór nad nieletnim, zobowiązania nieletniego do poddania się badaniu w celu ustalenia w jego organizmie obecności alkoholu lub innego środka użytego w celu wprowadzenia się w stan odurzenia (art. 70b u.p.n.). W związku z tym należy uznać, iż personel placówki nie ma prawa zobowiązywania nieletniego do poddania się takim badaniom. Jeżeli natomiast zachodzi podejrzenie, że nieletni wychowanek popełnił przestępstwo lub wykroczenie po spożyciu alkoholu, personel MOW powinien o zdarzeniu powiadomić rodziców i Policję, która stosownie do przepisu art. 47 ust. 1 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz.U. z 1982 r. Nr 35, poz. 230 ze zm.), może dokonać badania koniecznego do ustalenia zawartości alkoholu w organizmie, w szczególności pobrania krwi, z zastrzeżeniem, że zabieg ten wykonuje pracownik służby zdrowia.

Przedstawiciele KMP zalecają zatem odstąpienie od praktyki wykonywania w Ośrodku testów na obecność substancji odurzających przez wychowawców oraz wzywanie Policji w razie podejrzenia popełnienia przestępstwa lub pogotowia ratunkowego w razie zagrożenia życia lub zdrowia nieletniego.

5.2. Prawo do ochrony zdrowia

Zastrzeżenia wizytujących wzbudziła przyjęta w placówce praktyka odbierania od opiekunów prawnych ogólnej (wyrażanej z góry, in blanco) zgody na objęcie nieletniego opieką medyczną. Zgoda ta obejmuje m. in. wykonanie niezbędnych zabiegów medycznych (w tym operacji, zabiegów w znieczuleniu ogólnym, badań diagnostycznych), interwencyjne wizyty u stomatologa, podanie niezbędnych leków. Mimo zrozumienia trudności, jakie może stwarzać konieczność każdorazowego kontaktu z opiekunem prawnym nieletniego, KMP zwraca uwagę na brak skuteczności prawnej udzielonej w ten sposób zgody blankietowej na leczenie.

Zgodnie z uregulowaniami ustawy z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentysty (tekst jedn. Dz. U. z 2015 r., poz. 464 ze zm.) lekarz może przeprowadzić badanie lub udzielić innych świadczeń zdrowotnych po wyrażeniu zgody przez pacjenta (art. 32 ust. 1). W odniesieniu do pacjenta małoletniego, wymagana jest zgoda jego przedstawiciela ustawowego, a gdy pacjent nie ma przedstawiciela ustawowego lub porozumienie się z nim jest niemożliwe – zezwolenie sądu opiekuńczego (art. 32 ust. 2). Zgoda blankietowa nie wywołuje skutków odnośnie do poszczególnych świadczeń zdrowotnych, konieczne jest uzyskanie zgody na udzielenie konkretnego świadczenia. Opiekunowie prawni wyrażający zgodę „in blanco” mogą nie być świadomi okoliczności, które zajdą w przyszłości, a które spowodują, że nie wyraziliby zgody np. na konkretny, proponowany nieletniemu zabieg operacyjny. Przedstawiciele KMP zalecają więc każdorazowe odbieranie zgody na konkretne świadczenie medyczne od przedstawicieli ustawowych nieletniego. Podkreślają przy tym, że stosownie do art. 32 ust. 7 ww. ustawy, *„zgoda może być wyrażona ustnie albo nawet poprzez takie ich zachowanie, które w sposób niebudzący wątpliwości wskazuje na wolę poddania się proponowanym przez lekarza czynnościom medycznym”* – możliwe jest więc uzyskiwanie zgody np. w formie telefonicznej. Wyjątkiem są zabiegi operacyjne i metody leczenia lub diagnostyki stwarzającą podwyższone ryzyko dla pacjenta, które stosownie do art. 34 ust. 1 ustawy wymagają zgody w formie pisemnej.

Przedstawiciele KMP zwracają również uwagę, że w sytuacjach nagłych udzielenie nieletniemu świadczenia zdrowotnego, w tym przeprowadzenie zabiegu operacyjnego, może być przeprowadzone bez zgody zainteresowanych (art. 33 ust. 1, art. 34 ust. 7 ustawy).

Warto też zauważyć, że jeżeli zachodzi jedynie potrzeba przeprowadzenia badania nieletniego, zgodę wyrazić może także opiekun faktyczny, przykładowo pracownik Ośrodka (art. 32 ust. 3 ww. ustawy).

Przedstawiciele Mechanizmu podkreślają także, że wychowanek, który ukończył 16 lat, również musi wyrazić zgodę na badanie i zabieg medyczny (art. 32 ust. 5 ustawy).

Biorąc pod uwagę obowiązujący stan prawny, przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecają każdorazowe odbieranie zgody od przedstawicieli ustawowych wychowanków na świadczenia medyczne w sytuacjach, w których ustawa z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentysty wymaga ich zgody, a dodatkowo w przypadku nieletnich, którzy ukończyli 16 lat – także ich zgody.

W zakresie prawa do ochrony zdrowia wizytujący dostrzegli w Ośrodku również inny problem – dostępności lekarza dentysty. Personel sygnalizował, że ilość oferowanych Ośrodkowi miejsc do dentysty w placówkach publicznych jest zdecydowanie zbyt mała w stosunku do potrzeb nieletnich. Ponadto zdarzają się sytuacje, że brak jest osoby, która mogłaby zawieźć nieletniego na umówioną wizytę. Jediną osobą oddelegowaną do tego zadania jest bowiem pielęgniarka, a ta zatrudniona jest na niepełny etat i często kolizja z innymi obowiązkami uniemożliwia jej zawiezenie nieletniego do dentysty. Przedstawiciele KMP zalecają więc wprowadzenie rozwiązań, które zapewnią wszystkim nieletnim realny dostęp do lekarza dentysty. Zwracają uwagę, że zgodnie z art. 66 § 2 u.p.n. Ośrodek zobowiązany jest do zapewnienia nieletnim dostępu do świadczeń zdrowotnych.

5.3. Kontakt ze światem zewnętrznym

Telefoniczne rozmowy nieletnich odbywają się w pokoju, w którym pracują pedagodzy i psychologowie, w ich obecności. Zgłaszali to wizytującym nieletni, a potwierdził personel placówki. Podczas podsumowania wizytacji personel podkreślał, że praktyka ta nie wynika z zamierzonego kontrolowania rozmów nieletnich i uwarunkowana jest wyłącznie względami lokalowymi – brak jest dodatkowego pomieszczenia, w którym można by umieścić telefon.

Przyjmując to wyjaśnienie do wiadomości przedstawiciele KMP podkreślają, że praktyka ta winna ulec zmianie. Korzystanie z telefonu przez nieletnich powinno odbywać się w warunkach zapewniających intymność rozmów. W wielu przypadkach kontakt telefoniczny jest dla nich jedyną formą tak ważnego kontaktu z bliskimi osobami. Należy więc zapewnić nieletnim możliwość swobodnego, nieskrępowanego prowadzenia rozmowy, w czasie której mogliby wypowiedzieć bliskim swoje problemy, odczucia, oczekiwania.

Trzeba podkreślić, że prawo do utrzymywania bliskich – i niekontrolowanych przez instytucje publiczne – więzi z rodziną jest niewątpliwie częścią prawa do ochrony życia rodzinnego i prywatnego, wyrażonego w art. 47 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Stosownie do art. 31 ust. 3 Konstytucji, prawo to (jak każde inne prawo konstytucyjne) może podlegać ograniczeniom tylko w przypadkach ustawowych i tylko wtedy, gdy jest to konieczne. Trudności organizacyjne nie uzasadniają ograniczenia prawa do prywatności.

Poza tym przywołać należy zalecenie sformułowane w *Regułach hawańskich*, zgodnie z którym nieletnim należy zapewnić wszelkie możliwości kontaktu ze światem zewnętrznym, ponieważ kontakt tego rodzaju jest integralnym elementem sprawiedliwego i humanitarnego traktowania oraz ma zasadnicze znaczenie dla przygotowania nieletnich do powrotu na łono społeczeństwa (Reguła 59). Podobnie kwestia ta ujęta jest w *Europejskich regułach wykonywania sankcji i środków orzeczonych wobec nieletnich sprawców czynów karalnych* (przyjętych przez Komitet Ministrów Rady Europy w dniu 5 listopada 2008 r.), które akcentują zasadę możliwie zróżnicowanych i możliwie nieograniczonych kontaktów nieletniego ze światem zewnętrznym.

Dlatego też przedstawiciele KMP zalecają zapewnienie nieletnim możliwości prowadzenia rozmów telefonicznych bez obecności osób trzecich.

W zakresie kontaktów nieletnich ze światem zewnętrznym, wątpliwości wizytujących wzbudził także zapis *Regulaminu odwiedzin wychowanków w MOW* (załącznik do zarządzenia nr 13/2016 dyrektora MOW z dnia 14 września 2016 r.). Zgodnie z § 5 *Regulaminu*, odwiedziny wychowanka przez osoby niespokrewnione z nim, a niebędące opiekunem prawnym lub pracownikiem placówki opiekuńczo-wychowawczej sprawującej nad wychowankiem pieczę zastępczą, są możliwe tylko za zgodą dyrektora Ośrodka. Wizytujący zwracają uwagę, że zgodnie z art. 66 § 4 u.p.n. dyrektor ośrodka może ograniczyć lub zakazać kontaktów nieletniego z osobami spoza ośrodka „wyłącznie w przypadku, gdy kontakt ten stwarzałby zagrożenie dla porządku prawnego, bezpieczeństwa zakładu, ośrodka lub schroniska bądź może wpłynąć niekorzystnie na przebieg toczącego się postępowania lub proces resocjalizacji nieletniego”. Zatem w świetle obowiązujących norm zasadą jest prawo do kontaktowania się nieletniego z wybranymi przez siebie osobami, zaś ograniczenie tego prawa – wyjątkiem. Ograniczenie dopuszczalne jest tylko w indywidualnych przypadkach, jeśli w odniesieniu do konkretnego nieletniego zachodzą przesłanki wymienione w art. 66 § 4 u.p.n. i musi przybrać formę indywidualnej decyzji dyrektora ośrodka. Przedstawiciele KMP zalecają więc wprowadzenie w Ośrodku zasady, że nieletniego może

odwiedzić każda wybrana przez niego osoba, z możliwością wprowadzenia ograniczeń tylko w indywidualnych przypadkach, w trybie art. 66 § 4 u.p.n.

W § 14 *Regulaminu* zapisano, że w uzasadnionych przypadkach dyrektor Ośrodka może nie udzielić zgody na odwiedziny wychowanka. Brak jest jednak zapisu zobowiązującego do zawiadomienia sądu rodzinnego o takim braku zgody. Również w przypadku ww. § 5 *Regulaminu* brak jest podobnego zapisu. Tymczasem zgodnie z art. 66 § 5 u.p.n., o ograniczeniu lub zakazaniu kontaktów nieletniego z osobami spoza ośrodka, dyrektor ośrodka zobowiązany jest niezwłocznie zawiadomić nieletniego i sąd rodzinny wykonujący orzeczenie, wskazując powody decyzji. Sąd może uchylić decyzję dyrektora. Mając to na względzie przedstawiciele KMP zwracają się z wnioskiem o udzielenie wyjaśnień, czy o ograniczeniach w kontaktach nieletnich z osobami spoza Ośrodka, o których mowa w § 5 i 14 *Regulaminu odwiedzin wychowanków*, informowany jest sąd rodzinny.

5.4. Warunki bytowe

Mimo systematycznych działań dyrekcji w celu poprawy warunków bytowych podopiecznych, w dalszym ciągu wymagają dalszych prac w celu ich polepszenia. Dotyczy to m. in. łazienek, które noszą liczne ślady zawilgocenia, wywołanego m. in. zalewaniem przez wodę spływającą z wyższych kondygnacji. Z uwagi na powyższe przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji rekomendują przeprowadzenie niezbędnych prac remontowych.

5.5. Dostosowanie placówki do potrzeb osób z niepełnosprawnościami

W ocenie zespołu wizytującego placówka nie jest przystosowana do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. Mimo że w MOW nie przebywał wychowanek mający trudności w poruszaniu się, to specyfika Ośrodka daje podstawy do uznania, że do grona podopiecznych może dołączyć osoba np. poruszająca się na wózku inwalidzkim lub o kulach. W aktualnym stanie nie będzie ona mogła korzystać z urządzeń sanitarnych czy też samodzielnie poruszać się po terenie placówki.

Warto zaznaczyć, że pewne modernizacje pozwalające na samodzielność osób z niepełnosprawnością (np. uchwyty ułatwiające korzystanie z WC i prysznic) nie wymagają szczególnych nakładów finansowych czy ingerencji w architekturę budynku.

Należy też przypomnieć, że zgodnie z § 3 pkt 5 *rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie* (Dz.U. z 2002 r. Nr 75, poz. 690 ze zm.), młodzieżowe ośrodki

wychowawcze należy traktować jako budynki zamieszkania zbiorowego. W związku z tym, obowiązuje wobec nich § 2 ust. 2 rozporządzenia. Przy rozbudowie lub przebudowie, należy więc uwzględnić m.in. kwestię dostosowania placówki do potrzeb osób z niepełnosprawnością. Ponadto zgodnie z przyjętą w dniu 1 sierpnia 1997 r. przez Sejm RP *Kartą Praw Osób Niepełnosprawnych* (M. P. z 1997 r. Nr 50, poz. 475), osoby niepełnosprawne mają prawo życia w środowisku wolnym od barier funkcjonalnych. Nadto Polska w dniu 6 września 2012 r. ratyfikowała przyjętą w dniu 13 grudnia 2006 r. przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych *Konwencję o prawach osób niepełnosprawnych* (Dz. U. z 2012 r., poz. 1169). Zgodnie z jej treścią należy umożliwić osobom niepełnosprawnym niezależne życie i pełny udział we wszystkich jego sferach. Zarówno wymieniona Karta, jak i Konwencja dotyczą również osób pozbawionych wolności oraz środowiska stworzonego w miejscu ich osadzenia.

W związku z powyższym przedstawiciele KMP zalecają dokonanie przeglądu pomieszczeń, z których mogą korzystać osoby z niepełnosprawnościami i ich dostosowanie, przy najbliższej modernizacji placówki.

5.6. Personel

W placówce zatrudniony jest jeden psycholog. Personel placówki sygnalizował wizytującym, że ten stan zatrudnienia jest zbyt niski, zważywszy na liczebność Ośrodka i zakres pracy psychologa. Wizytujący w pełni podzielają to stanowisko. Zgodnie z § 19 pkt 5 *Statutu Ośrodka*, do zadań psychologa należy w szczególności:

- a) prowadzenie zajęć terapii psychologicznej w wymiarze nie przekraczającym 1/2 wymiaru jego pracy,
- b) prowadzenie badań psychologicznych służących określeniu najkorzystniejszych warunków rozwoju uczniów i wychowanków,
- c) ustalenie metod pracy umożliwiających; usprawnianie, eliminowanie zaburzeń, niepowodzeń,
- d) sprawowanie indywidualnej opieki psychologicznej nad dziećmi i młodzieżą,
- e) opracowanie opinii psychologicznych,
- f) udział w zespole wychowawczym,
- g) opracowanie wskazówek do pracy resocjalizacyjnej i indywidualnej.

Jest to bardzo szeroki zakres obowiązków, którego realizacja przez jedną osobę stwarzać może, mimo jej osobistego zaangażowania, obawy co do tego, czy nieletnim zagwarantowana jest właściwa opieka psychologiczna. Zauważyć również należy, że w czasie nieobecności psychologa, spowodowanej urlopem lub chorobą, brak jest drugiej osoby, która zapewniłaby

nioletnim stałą pomoc. Dlatego przedstawiciele KMP zalecają zwiększenie zatrudnienia na etacie psychologa.

Personel placówki bierze udział w licznych szkoleniach. W zakresie problematyki będącej przedmiotem niniejszego Raportu wymienić można m. in. szkolenie na temat reagowania na agresję wychowanków oraz pomocy medycznej wychowankom będącym pod wpływem narkotyków lub dopalaczy. W ocenie wizytujących pożądane byłoby wzbogacenie oferty szkoleń o zajęcia z zakresu zapobiegania samoagresji, w tym samobójstwom, u nieletnich, ze stosowania wobec nich przymusu bezpośredniego oraz z problematyki międzynarodowych standardów dotyczących praw dziecka. Wizytujący zauważają również, że personelowi placówki nie oferuje się możliwości skorzystania z superwizji.

Przedstawiciele KMP zwracają uwagę na konieczność stałego podnoszenia kwalifikacji personelu Ośrodka w obszarze związanym z właściwym traktowaniem nieletnich. Wykwalifikowany personel, dzięki swojej wiedzy i doświadczeniu ma możliwość bieżącego monitorowania zachowania podopiecznych i wyłapywania niepokojących sygnałów, świadczących o nieodpowiednim traktowaniu. Może także podjąć skuteczne środki zaradcze, w przypadku stwierdzenia niepokojących zdarzeń (np. poprzez udzielenie pomocy, wezwanie policji czy zgłoszenie przełożonym swoich obaw i podejrzeń). Zgodnie ze stanowiskiem CPT wykwalifikowany personel jest jedną z form prewencji nieludzkiego traktowania (Drugie sprawozdanie Ogółe, [CPT/Inf (92) 3]. W innym miejscu Komitet zwraca uwagę, że „dozór i opieka nad osobami nieletnimi pozbawionymi wolności jest zadaniem szczególnie wymagającym (...). Cały personel, łącznie z osobami wykonującymi wyłącznie obowiązki w zakresie dozoru, powinien przechodzić profesjonalne szkolenie, zarówno w czasie przyjęcia do pracy, jaki i w jej trakcie, a także otrzymywać odpowiednie wsparcie z zewnątrz oraz nadzór w wykonywaniu ich obowiązków” (zob. pkt. 33 Dziewiątego Sprawozdania Ogólnego [CPT/Inf (99) 12].). Warto też przytoczyć treść 85 *Reguły hawańskiej*, zgodnie z którą „Personelowi pracującemu z nieletnimi pozbawionymi wolności, umożliwia się systematycznie szkolenia z zakresu wiedzy i umiejętności zawodowych, w szczególności z psychologii dziecka, pracy socjalnej i wychowawczej z dzieckiem, a także międzynarodowych standardów i norm dotyczących praw człowieka i praw dziecka”.

Wizytujący zalecają więc zorganizowanie dla personelu szkoleń z zakresu zapobiegania samoagresji, w tym samobójstwom u nieletnich, ze stosowania wobec nich przymusu bezpośredniego oraz problematyki międzynarodowych standardów dotyczących praw dziecka, jak również superwizji dla personelu placówki.

6. Zalecenia

Na podstawie art. 19 OPCAT przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecają:

1. Dyrektorowi Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego im. Marii Grzegorzewskiej w Wałbrzychu:

1. odstąpienie od praktyki wykonywania w Ośrodku testów na obecność substancji odurzających przez wychowawców oraz wzywianie Policji w razie podejrzenia popełnienia przestępstwa lub pogotowia ratunkowego w razie zagrożenia życia lub zdrowia nieletniego;
2. zapewnienie nieletnim możliwości skorzystania z codziennych zajęć na świeżym powietrzu;
3. każdorazowe odbieranie zgody od przedstawicieli ustawowych wychowanków na świadczenia medyczne w sytuacjach, w których ustawa z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentystry wymaga ich zgody, a dodatkowo w przypadku nieletnich, którzy ukończyli 16 lat – także ich zgody;
4. zapewnienie wszystkim nieletnim realnego dostępu do lekarza dentystry;
5. zapewnienie nieletnim możliwości prowadzenia rozmów telefonicznych bez obecności osób trzecich;
6. wprowadzenie w Ośrodku zasady, że nieletniego może odwiedzić każda wybrana przez niego osoba, z możliwością wprowadzenia ograniczeń tylko w indywidualnych przypadkach, w trybie art. 66 § 4 u.p.n.;
7. udzielenie wyjaśnień, czy o ograniczeniach w kontaktach nieletnich z osobami spoza Ośrodka, o których mowa w § 5 i 14 *Regulaminu odwiedzin wychowanków*, informowany jest sąd rodzinny;
8. przeprowadzenie niezbędnych prac remontowych w łazienkach;
9. dokonanie przeglądu pomieszczeń, z których mogą korzystać osoby z niepełnosprawnościami i ich dostosowanie, przy najbliższej modernizacji placówki;
10. zwiększenie zatrudnienia na etacie psychologa;
11. zorganizowanie dla personelu szkoleń z zakresu zapobiegania samoagresji, w tym samobójstwom u nieletnich, ze stosowania wobec nich przymusu bezpośredniego

oraz problematyki międzynarodowych standardów dotyczących praw dziecka, jak również superwizji dla personelu placówki.

2. Marszałkowi Województwa Dolnośląskiego:

1. przekazanie środków finansowych na realizację powyższych zaleceń, wymagających nakładów finansowych.